

І О СІ Ф ГАЙДУКЕВІЧ

Наша краіна багатая сумленнымі і самаадданымі працаўнікамі на ніве беларускай філалогіі, якія найперш клапоцяцца пра справу, а не пра ўласныя ўзнагароды і ўшанаванні. Да ліку такіх шчырых даследчыкаў роднай мовы, што па-ранейшаму застаўца незаслужана забытымі і недаацэненымі ў айчыннай лінгвістыцы, адносіцца Іосіф Мартынавіч Гайдукевіч, які зрабіў прыкметны ўклад у скарбонку даследаванняў беларускай мовы.

Нарадзіўся Іосіф Гайдукевіч 17 лістапада 1913 г. у вёсцы Любонічы Бабруйскага павета Мінскай губерні (зараз Кіраўскі раён Магілёўскай вобласці) у простай сялянскай шматдзетнай сям'і: акрамя яго, у бацькоў быў старэйшы сын Яўхім (1912 г. н.) і пазней нарадзілася яшчэ пяць дачок – Ганна (1918 г. н.), Аўдоцця (1921 г. н.), Кацярына 1923 (г. н.), Марфа (1925 г. н.) і Марыя (1930 г. н.) – з ліку жывых на пачатак 1970 г., як ён сам адзначыў у «Асабовым лістку па ўліку кадраў» у Мінскім дзяржаўным педагогічным інстытуце імя А. Горкага. Зусім не выключана, што дзяцей у сям'і было і больш.

Пасля сямігодкі ў роднай вёсцы ён скончыў двухгадовую школу пры Бабруйскім лесакамбінаце (1931–1933 гг.) і некаторы час працаваў электраманіёрам. Паколькі ў гэтых гадах у СССР катастрафічна не хапала ўдукаваных людзей, то з восені 1933 г. ён вяртаецца да бацькоў і становіща настаўнікам Любоніцкай пачатковай школы Магчыма, на гэтае рашэнне часткова паўплывалі і матэрыяльныя прычыны: пяцёра непаўнагодных сясцёр пракарміць бацькам у галодныя 1930-я гады было няпроста, а яго знаходжанне ў бацькоўскім доме і штодзённая магчымасць дапамагчы родным па гаспадарцы і матэрыяльна была зусім не лішній. Тым не менш педагогічная праца маладому і прагнаму да ведаў настаўніку, відаць, прыйшлася даспадобы і ў 1934 г. ён паступае на літаратурна-лінгвістычны факультэт Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. Горкага. Выбар філагічнага кірунку не быў выпадковым: ужо падчас вучобы ў бабруйскай двухгодцы Іосіф Гайдукевіч пачаў пісаць вершы, друкавацца ў мясцовай газеце «Камуніст» і літаратурна-мастацкім

дадатку да яе «Вясна», рэгулярна наведваў пасяджэнні літаратурнага гуртка пры раённай газеце, якім кіраваў Юрка Лявонны. У 1938 г. ён паспяхова скончыў педагогічны інстытут, атрымаў дыплом настаўніка беларускай і рускай мовы і рашэннем Міністэрства асветы БССР быў накіраваны на працу ў Гомельскі настаўніцкі інстытут на пасаду асістэнта, дзе выкладаў будучым настаўнікам беларускую мову (1938–1939 гг.).

Але любімая выкладчыцкая праца доўжылася мала: у студзені 1939 г. Іосіф Гайдукевіч быў прызваны на вайсковую службу, дзе прабыў два гады, удзельнічаў у баявых дзеяннях на савецко-фінскім фронце ў якасці тапографа. Па звалльненні з дзеючай арміі 15 лістапада 1940 г. вярнуўся да мірнага жыцця і сваёй галоўнай справы – выкладчыцкай працы. Ён гачаў вучыць рускай мове і літаратуры дзяцей Самахвалавіцкай сярэдняй школы Мінскага раёна (студзень – сакавік 1941 г.).

Увогуле па многіх архіўных матэрыялах біяграфічныя факты даваеннага перыяду часткова адразніваюцца: так, згодна з аднымі анкетамі Іосіф Гайдукевіч прызваны ў армію 25 студзеня, а па іншых – у лютым 1939 г., у большасці паваенных анкет ён указвае месца працы напярэдадні вайны толькі ў Самахвалавічах, а згодна з уласнымі устанінамі пра вайну, што пачаў пісаць ужо на пенсіі, 4 лістагада 1979 г. пры апісанні першых дзён вайны ён адзначае: «Трэба было і мне паспяшыць дадому, у Печы (ваенны гарадок каля Барысава, дзе я пасля дэмабілізацыі вучыў афіцэраў танкага вучылішча рускай мове)» [12, с. 6].

Дарэчы, у асабовай справе І. Гайдукевіча, што захоўваецца ў Цэнтральным навуковым архіве НАН Беларусі, маецца дакладнае ўказанне аб працы ў Пячах з красавіка да чэрвеня 1941 г. [19]. Ёсьць таксама заўвага ў адным з дакументаў пра тое, што праца і ў Самахвалавічах, і ў Пячах была для яго часовая – на перыяд дэкрэтнага адпачынку асноўных работнікаў згаданых вышэй устаноў, што зусім не здзіўляе: настаўніцкія кадры камплектуюцца да пачатку навучальнага года і звольненаму ў лістападзе вайскоўцу знайсці пастаяннае месца працы пасярод навучальнага года сапраўды было складана.

Аднак папрацаўца Іосіфу Гайдукевічу зноў давялося нядоўга. У чэрвені 1941 г. пачалася Вялікая Айчынная вайна. Пасля няўдалай спробы запісацца дабраахвотнікам на фронт, кароткачасовага нямецкага палону (літаральна тры-чатыры дні) і ўдалых уцёкаў ад немцаў у Віцебску [12, с. 6–17] ён вярнуўся ў родныя Люbonічы. Даволі хутка ўстанавіў сувязь з першымі партызанскімі фарміраваннямі на акупаванай тэрыторыі. Па іх заданні ўжо ў кастрычніку 1941 г. уладкаваўся на працу сакратаром ляснога ўпраўлення ў Бабруйску, увайшоў у склад мясцовай падпольнай групы і пачаў разведвальна-дыверсійную працу ў горадзе. Сумесна са сваімі паплечнікамі па падпольна-партызанскай дзейнасці А. Чачкоўскім і Н. Салановічам ён змайстраваў прымітывную ручную тыпаграфію і неабходную колькасць шрыфтоў, з дапамогай якіх друкаваў і распаўсюджваў у г. Бабруйску лістоўкі, а таксама збіраў і перадаваў неабходныя партызанам разведдадзенныя, прымаў актыўны ўдзел у распрацоўцы і здзяйсненні шэрага дыверсійных аперацый. У прыватнасці, па яго ініцыятыве быў праведзена дыверсія ў Бабруйскім авіягарадку, у выніку чаго былі атручаны каля 80 чалавек лётнага сastаву [1] і інш.

Калі для падпольшчыкаў узнікла пагроза арышту, то І. Гайдукевіч сумесна з іншымі быў адкліканы ў партызанскі атрад № 538 брыгады імя Кіраў, дзе працягваў камандаваць разведгруппай па г. Бабруйску і непасрэдна ўдзельнічаў у баявых аперацыях партызан супраць нямецка-фашистскіх захопнікаў. Пасля вызвалення Беларусі служыў у Савецкай Арміі, вызваляў ад фашистаў гарады і вёскі на тэрыторыі Прусіі, Польшчы і Германіі, а заканчэнне вайны сустрэў у Берліне.

Са снежня 1945 г. Іосіф Гайдукевіч зноў працуе на педагогічнай ніве: выкладае рускую мову ў Брэсцкім педвучылішчы. Любімая праца захапляла, але і востра адчувалася патрэба ў павышэнні кваліфікацыі. У 1950 г. ён паступае ў аспірантуру Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута ім. А. Горкага па спецыяльнасці «беларуская мова» і адным з першых на Беларусі пасля вайны актыўна і плённа даследуе дыялектную мову. Вынік – паспяховая абарона кандыдацкай дысертацыі «Гаворкі Дрысенскага раёна Віцебскай вобласці» (1954 г., навуковы кіраўнік док-

тар філалагічных навук прафесар Р. Аванесаў). Між іншым, падчас вучобы ў аспірантуры І. Гайдукевіч жыў у інтэрнаце ў адным пакоі з такімі вядомымі беларускімі навукоўцамі, як Уладзімір Калеснік, Фёдар Янкоўскі, Міхаіл Яўневіч.

Асновай дысертацыінага даследавання сталі ўласныя запісы аўтара (1951–1952 гг.) у 8 населеных пунктах Дрысенскага раёна [4, с. 21], а таксама матэрыялы картатэкі *Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы, фальклорныя матэрыялы С. Мікуцкага, П. Шэйна і Е. Раманава*, а для некоторых гістарычных каментацыяў выкарыстаны тэксты Полацкіх грамат XIII–XV стст. [8, с. 4]. Дысертацыя напісана ў адпаведнасці з метадалогіяй тагачаснай паваеннай савецкай дыялекталогіі і навуковай канцепцыяй прафесара Р. Аванесава. Яна складалася з увода, двух раздзелаў «Фанетычная сістэма гаворак» і «Граматычны лад гаворак», заключэння і дадатку, у якім змешчаны карты тыпаў акання і якання ў Віцебскай вобласці і паўночнай частцы тагачаснай Маладзечанскай вобласці, спіс Полацкіх грамат, мова якіх была прааналізавана аўтарам, і спіс населеных пунктаў, дыялектны матэрыял з якіх працытаваны ў дысертацыі [8, с. 4].

У першай главе Іосіф Гайдукевіч паказаў на даследаванай тэрыторыі, а таксама ў 16 раёнах Віцебскай вобласці і 9 раёнах Маладзечанскай вобласці (згодна з тагачасным тэрытарыяльна-адміністрацыйным падзелам Беларусі, усяго 126 населеных пунктаў) пашырэнне розных тыпаў акання і якання, іншых фанетычных працэсаў у таліне вакалізму і кансанантызму, наяўнасць даследаваных фанетычных рыс у беларускай літаратурнай мове, вылучыў спецыфічныя фанетычныя адметнасці гаворак Дрысенскага раёна. У другой главе апісаў марфалагічную сістэму і асаблівасці сінтаксісу мяццовага маўлення, вылучыў найбольш важныя іх рысы. У заключэнні Іосіф Гайдукевіч прымае гіпотэзу навуковага кіраўніка Р. Аванесава пра тое, што «гаворкі нашчадкаў палачан у перыяд адасаблення Полацкай зямлі (XII ст.) былі па сваім харектары паўночнарускім, г. зн. окаючымі, з [г] выбухным, цоканнем і да т. п. Аднак пад уплывам гаворак сваіх паўднёвых суседзяў – нашчадкаў дрыгавічоў, частка тэрыторыі якіх уваходзіла ў Полацкую зямлю, гаворкі палачан паступова

страцілі свае найбольш характэрныя паўночнарускія асаблівасці» [8, с. 10] (пашыраная ў той час гіпотэза расійскіх вучоных акадэміка А. Сабалеўскага і яе прыхільніка акадэміка А. Шахматава). Скарочаны варыянт праведзенага дысертацийнага даследавання быў апублікованы аўтарам у 1956 г. [4].

Па заканчэнні аспірантуры з 15 кастрычніка 1953 г. І. Гайдукевіч прымоецца на працу старшим выкладчыкам беларускай мовы Брэсцкага дзяржаўнага педінстытута імя А. Пушкіна, а пасля абароны дысертациі з 1 ліпеня 1954 г. прызначаецца загадчыкам кафедры беларускай мовы філагічнага факультэта.

Паспяховая праца над кандыдацкай дысертацияй абудзіла ў душы цікавасць да навуковых даследаванняў. У снежні 1956 г. ён пераязджае ў Мінск на працу старшим навуковым супрацоўнікам сектара лексікалогіі і лексікаграфіі Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа АН БССР. Жы вынікае з архіўных дакументаў, Іосіф Гайдукевіч планаваў найперш у акадэмічнай установе працягнуць свае ранейшыя дыялекталагічныя заняткі, аднак на вакансію супрацоўніка сектара дыялекталогіі адначасова прэтэндавала не менш вольгтыны дыялектолаг, таксама загадчык кафедры беларускай мовы Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута Н. Вайтюкіч, якая ў рэшце рэшт была абрана па конкурсе і зацічана на гэтую пасаду. Таму І. Гайдукевіч, відавочна, пры падачы дакументаў быў папярэджаны пра ўзніклую суровую канкурэнцыю і ў заяве напісаў, што згодны на працу ў любое з двух падраздзяленняў – сектар дыялекталогіі або сектар лексікалогіі і лексікаграфіі. Па выніках конкурсу і тайнага галасавання на пасяджэнні Вучонага савета Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа ён быў абраны на пасаду старшага навуковага супрацоўніка сектара лексікалогіі і лексікаграфіі. У акадэмічным інстытуце Іосіф Гайдукевіч адразу ўключаецца ў падрыхтоўку «Беларуска-рускага слоўніка» (1962 г.), для якога расправаў слоўніковыя артыкулы дзвюхпрыставачных дзеясловаў, і пяцітомнага «Тлумачальнага слоўніка беларускай мовы» (1977–1984 гг.), дзе ў другім томе змешчаны яго артыкулы на літары «Д» і «З».

Адначасова з працай у Акадэміі навук па сумяшчальніцтве выкладаў у Мінскім дзяржаўным педагогічным інстытуце замежных моў (зараз – Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, 1957–1959 гг.).

Восенню 1960 г. па заканчэнні аспірантуры Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута ў сектар лексікалогіі і лексікаграфіі прыйшлоў на працу маладзейшы калега Арцём Баханькоў, з якім у І. Гайдукевіча ўсталіваліся прыязныя і плённыя навуковыя стасункі. Ад гэтага творчага супрацоўніцтва айчынная лексікаграфія атрымала досыць адметны здабытак: у 1960-я гады А. Баханькоў і І. Гайдукевіч сумесна з П. Шубам стварылі і апубліковалі першыя на Беларусі тлумачальныя слоўнікі беларускай і рускай моў для вучняў агульнаадукацыйнай школы [2]. Слоўнікі з таго часу на працягу больш за 40 гадоў выдаюцца і паспяхова забяспечваюць патрэбы вучнёўскай моладзі краіны.

Аднак у снежні 1966 г. І. Гайдукевіч у чарговы раз вяртаецца да педагогічнай працы. Як дацэнт кафедры агульнага і рускага мовазнаўства Мінскага дзяржаўнага педагогічнага інстытута імя А. Горкага і адзін з найбольш кваліфікованых на кафедры выкладчыкаў чытае студэнтам складаныя тэарэтычныя курсы стараславянскай мовы, параўналыхі граматыкі рускай і беларускай моў, рускай дыялекталогіі. З ліпеня 1979 г. выйшаў на пенсію.

Колькасна за час працы створана нібыта і нямнога. Затое кожнае яго выданне адметнае ў лінгвістычнай навуцы: значнае па аб'ёме і выкачана на высокім навукова-тэарэтычным узроўні. Ён аўтар не толькі згаданых вышэй прац, але і адзін з суаўтараў «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы» (1963 г.), для якога падрыхтаваў 9 лінгвістычных карт з каментарамі [13]. На іх паказаны асаблівасці беларускіх гаворак усіх узроўняў моўнай сістэмы – фанетычныя (карты № 25, 59, 60), граматычныя (карта № 224) і лексічныя (карты № 255, 256, 320, 323, 324).

Заслугоўвае ўвагі навуковай грамадскасці артыкул Іосіфа Гайдукевіча, прысвечаны ўжыванню дзеясловаў з дзвюма і трывма прыстаўкамі ў беларускай літаратурнай мове [9]. На падставе матэрыялаў фундаментальнай картатэкі Інстытута мовазнаўства

імя Якуба Коласа АН БССР і картатэкі «Дыялекталагічнага атласа беларускай мовы» аўтар упершыню ў айчыннай лінгвістыцы выявіў, што «другая прыстаўка ў дзеяслове, у тым ліку і атрыманая ў выніку падваення, ужываецца ў сучаснай беларускай мове для больш дакладнага выражэння харктару дзеяння і яго сувязі з аб'ектам і дзеючай асобай. Яе граматычная і лексічная роля залежыць ад папярэдняй прыстаўкі і ад харктару асновы дзеяслова» [9, с. 224]. Пры гэтым адзначаецца, што формы з дзвюма прыстаўкамі шырока ўжываюцца не толькі ў літаратурнай мове, але і ў беларускіх народных гаворках і гутарковым стылі, а таксама ўласцівым яны і іншым славянскім мовам. Шкада, што да гэтага часу вывучэнню асаблівасцей дзвюх- і трохпрыставачных дзеясловаў беларускія мовазнаўцы не надаюць належнай увагі, а па традыцыі ў нарматыўных даведніках сферу іх выкарыстання, асабліва з падвоенай прыстаўкай *па-*, ёбмежоўваюць гутарковым стылем, хаця Іосіф Гайдукевіч у згаданым артыкуле пераканаўча паказаў іх шырокае выкарыстанне са значэннем працяглага дзеяння не толькі ў беларускай, але і ўкраінскай мовах [9, с. 225].

Уяўляе пэўную цікавасць і артыкул Іосіфа Гайдукевіча «Аб зменах у беларускіх гаворках у савецкі час» [3]. На матэрыяле ўласных назіранняў, маңрафічных даследаванняў і навуковых артыкулаў айчынных мовазнаўцаў аўтар разглядае змены ў лексічнай, фанетычнай і марфалагічнай сістэмах беларускіх гаворак і адзначае, што «найбольш істотныя змены адбыліся ў слоўніку мясцовых гаворак» [3, с. 65], паколькі ў акрэслены храналагічны перыяд у сувязі з кардынальнымі сацыяльна-экансічнымі зменамі ў гаворкі пранікла вялікая колькасць новых слоў. Што да фанетыкі і марфалогіі гаворак, то ў іх «асабліва прыкметных змен не адбылося. Мясцовыя гаворкі і зараз захоўваюць усе свае больш-менш харктэрныя рысы» [3, с. 65].

Як аўтарытэтны спецыяліст у галіне беларускай дыялекталогіі Іосіф Гайдукевіч быў запрошаны навуковым рэдактарам «Інструкцыі па зборанню матэрыялаў для складання абласных слоўнікаў» [14], уваходзіў у склад рэдкалегіі першага на Беларусі фундаментальнага дапаможніка па беларускай дыялекталогіі [16], прыняў удзел у складанні «Хрестаматыі па беларускай дыя-

лекталогіі» [18] – перадаў складальнікам уласныя запісы дыялектных тэкстаў з вёсак Шатрова, Цінкаўцы і Бажкі Дрысенскага раёна Віцебскай вобласці [18, с. 12–14] і інш.

На пачатку 1930-х гадоў Іосіф Гайдукевіч пачаў пісаць вершы і друкавацца спачатку ў раённай бабруйскай газеце «Камуніст» (1930–1934 гг.) і літаратурна-мастацкім дадатку да яе «Вясна» (1930 г.), а пазней у газеце «Літаратура і мастацтва» (1934–1935 гг.), часопісе «Полымя» (1936 г.), зборніку маладых паэтаў «Аднагодкі» (1935 г.) і інш. Як адзначалася тады ў перыядычным друку, ён падаваў неблагія надзеі стаць добрым беларускім паэтам: «У Бабруйску ёсць такія паэты, як Юрка Лявонны, Рыгор Лынъкоў і цэлы рад пачынаючых аўтараў, як Міх. Вернікоўскі, Янка Казека, Іосіф Гайдукевіч, Даніловіч, Гантрусь Забаўскі, Жукоўскі, Каган, Гапановіч і рад іншых таварышаў, якія друкаваліся на старонках газеты “Комуніст”. Але ніякае работы з пачынаючымі не вядзеца» [15]. Зрэшты такое меркаванне не падаецца перабольшаннем, калі негасцірэдна знаёмішся з яго тагачаснай паэзіяй. Аднак гэта быў складаны і своеасаблівы перыяд у гісторыі нашай краіны і народа.

У 1930-я гады, калі Іосіф Гайдукевіч захапіўся паэтычнай творчасцю, на Беларусі, як і ў іншых рэгіёнах тагачаснага СССР, пачыналася жорсткая барацьба з так званымі «нацыяналістамі», «шкоднікамі», «шпіёнамі», «ворагамі працоўнага народа» і г. д., што пазней атрымае назыву «сталінскіх рэпрэсій». Добра, што яму пашчасціла не трапіць у лік вышэйназваных асоб. А такая небяспека магла існаваць, паколькі ў той час дастаткова было мець некалькі вострых палітызаваных рэцэнзій на свае творы – і вялікіх непрыемнасцей не пазбегнуць.

Нам удалося адшукаць толькі адну крытычную рэцэнзію на яго верш «Новы год» (публікацыя самога верша не знайдзена) у раённай газеце «Камуніст» [17]. Цікава, што аўтар верша прадстаўлены як рабочы Бабруйскага лесакамбіната, хаця па ўсіх анкетных дадзеных у 1933–1934 навучальным годзе Іосіф Гайдукевіч ужо працеваў настаўнікам пачатковых класаў Любоніцкай школы. Пасля агульнаідэйнай станоўчай ацэнкі «тут – непераможны ход гісторыі, якая рукамі рабочага класа знішчае

ўсё старое і будуе светлае радаснае будучае... бязмежная любоў да партыі, што “рукамі дужа дбайнымі” кіруе гэтым будаўніцтвам» [17, с. 4] ідзе досьць рэзкая, палітызаваная крытыка маладога паэта-пачаткоўца. Вось асноўныя заўвагі рэцензента: «Няўменне пабудаваць верш, некрытычнае скарыстанне літаратурнай спадчыны буржуазных класікаў»; ідэалізацыя таго, «су-проць чаго накіравана ідэя твору»; «стыль някрасаўскі», «але т. Гайдукевіч піша аб пафасе сацыялістычнага будаўніцтва, аб герайчнай работе самай рэвалюцыйнай у свеце партыі – партыі бальшавікоў... хіба аб гэтым можна пісаць сумным някрасаўскім вершам?»; «атрымліваецца ўражанне, што аўтар шкадуе аб мінулым»; «жаль, а не нянавісць да мінулага ялечуваем мы ў гэтым вершу. І ў гэтым – самая большая загана ‘Новага года’» [17, с. 4]. Аднак Іосіф Гайдукевіч пасля такой рэцензіі не спыніў пісаць і друкаваць новыя тэксты.

Нам пашчасціла адшукаць пяць яго паэтычных публікаций: вершы «Воўк» [6], «Восень» [5], «Вясна» [7], «Песня» [10] і «Перабежчык» [11]. Самым раннім друкаваным паэтычным творам, як вынікае з фрагмента даваенчай картатэкі Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, што нейкім цудам захавалася да нашых дзён (тады на карткі распісваліся ўсе газетныя публікацыі), быў верш «Імчаща дні», надрукаваны ў дадатку «Вясна» (1930, № 7, с. 1).

Знаёмства з вершамі Іосіфа Гайдукевіча пераконвае ў тым, што ён сапраўды меў несумненныя паэтычныя здольнасці. Вось, напрыклад некалькі пачатковых радкоў з верша «Вясна»:

Зіме канец.
Хутчэй мароз
сядлай каня, мацуй папругі:
спыніць паток зімовых слёз
твае дарэмныя патугі.
Ты бачыш: рэчка крышыць лёд,
шуміць і рвецца праз даліну;
на падваконні дрэмле кот,
да сонца вывернуўшы спіну... [7, с. 3].

Або некалькі радкоў з верша «Восень»:

Расчыняю акно і дзвёры –
яблык пах запаўняе пакой.
Гэта восень гасцюе ў скверы,
разлівае халодны настой.
Гэта ліпы,
кляны,
рабіны
выпускаюць жывы бальзам.
Па-над шапкамі гнёзд грачыных
развітальны грачыны гам... [5, с. 4].

Баявыя і працоўныя заслугі І. Гайдукевіча радзіма адзначыла шматлікімі ўзнагародамі: ордэнам Айчыннай ёйны I ступені, медалямі «За баявыя заслугі», «За ўзяцце Берліна», «За перамогу над Германіяй», юбілейнымі медалямі «XX гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.», «XXV гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.», «XXX гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.», «40 гадоў Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне 1941–1945 гг.», «50 гадоў Узброенных сіл СССР», «Шэсцьдзесят гадоў Узброенных сіл СССР» і інш., знакам «Выдатнік народнай асветы» (1979 г.), граматамі розных устаноў, падзякамі, грашовымі прэміямі і г. д. Варта адзначыць выключную сціпласць вучонага-педагога: ён ніколі не хваліўся сваімі ўзнагародамі, нават у афіцыйных анкетах нярэдка пакідаў адпаведныя радкі незапоўненымі.

Не стала Іосіфа Гайдукевіча ў 2005 г.

Літаратура

1. Архіў Брэсцкага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. С. Пушкіна. – Асабовая справа І. М. Гайдукевіча.
2. Баханькоў, А. Я. Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : для сярэдніх школ / А. Я. Баханькоў, І. М. Гайдукевіч, П. П. Шуба. – Мінск : Народная асвета, 1966. – 323 с. ; Баханьков, А. Е. Толковый словарь русского языка : для средней школы / А. Е. Баханьков, И. М. Гайдукевич, П. П. Шуба. – Минск : Народная асвета, 1975. – 280 с.
3. Гайдукевіч, І. М. Аб зменах у беларускіх гаворках у савецкі час / І. М. Гайдукевіч // Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР. – Мінск : АН БССР, 1959. – Вып. VI. – С. 52–66.
4. Гайдукевіч, І. М. Асаблівасці гаворак Дрысенскага раёна Віцебскай вобласці / І. М. Гайдукевіч // Учёные записки Брестского государственного педагогического института. – Минск : Гос. уч.-пед. изд-во Министерства просвещения БССР, 1956. – Вып. 1. – С. 21–34.
5. Гайдукевіч, І. М. Восень / І. М. Гайдукевіч // Літаратура і мастацтва. – 1935. – № 61 (17 лістапада). – С. 4.

І О С І Ф ГАЙДУКЕВІЧ

6. Гайдукевіч, І. М. Воўк / І. М. Гайдукевіч // Полымя рэволюцыі. – 1936. – № 4. – С. 119.
7. Гайдукевіч, І. М. Вясна / І. М. Гайдукевіч // Літаратура і мастацтва. – 1935. – № 21 (26 красавіка). – С. 3.
8. Гайдукевіч, І. М. Говоры Дрисенскага района Вітебскай области : автореф. дис. ... канд. филол. наук / І. М. Гайдукевіч ; Ин-т языкоznания АН БССР. – Мінск, 1954. – 14 с.
9. Гайдукевіч, І. М. Дзеясловы з дзвюма прыстаўкамі ў сучаснай беларускай мове / І. М. Гайдукевіч // Працы Інстытута мовазнаўства АН БССР. – Мінск : АН БССР, 1961. – Вып. VIII. – С. 213–225.
10. Гайдукевіч, І. М. Песня / І. М. Гайдукевіч // Аднагодкі : зборнік. – Мінск : ДВБ, 1935. – С. 66–67.
11. Гайдукевіч, І. М. Перабежчык / І. М. Гайдукевіч // Комуніст. – 1934. – № 89 (24 красавіка). – С. 4 ; Гайдукевіч, І. М. Перабежчык / І. М. Гайдукевіч // Літаратура і мастацтва. – 1934. – № 7. – С. 3.
12. Гайдукевіч, І. М. Успаміны аб ваенным часе : аповесць, вершы / І. М. Гайдукевіч. – Мінск : Лёс, 2006. – 63 с.
13. Дыялекталагічны атлас беларускай мовы / пад рэд. Р. І. Аванесава, К. К. Атраховіча (Крапівы), Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : АН БССР, 1963. – 971 с.
14. Інструкцыя па зборанню матэрыялаў для складання абласных споўдікаў беларускай мовы / рэд. І. М. Гайдукевіч. – Мінск : АН БССР, 1960. – Вып. II. – 128 с.
15. Кандраценя, Вл. Літаратурны рух у занядзі (Бабруйск, / Вл. Кандраценя // Літаратура і мастацтва. – 1934. – № 51 (24 верасня). – С. 4.
16. Нарысы па беларускай дыялекталогіі / пад рэд. Г. І. Аванесава // рэдкал.: М. В. Бірыла, І. М. Гайдукевіч, Ю. Ф. Мацкевіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1964. – 415 с.
17. Р–ч. Аб творчасці нашых маладых літгурткоўцаў / Р–ч // Комуніст. – 1934. – № 89 (24 красавіка). – С. 4.
18. Хрэстаматыя па беларускай дыялекталогіі / пад рэд. Р. І. Аванесава і М. В. Бірылы. – Мінск : АН БССР, 1962. – 350 с.
19. Цэнтральны навуковы архіў Нацыянальная акадэмія навук Беларусі (ЦНА НАН Беларусі). – Асабовая справа І. М. Гайдукевіча.

АЛЯКСАНДР ЗУБАЎ

Адзін з найболыщ вядомых на Беларусі спецыялістаў у галіне камп'ютарнай лінгвістыкі, інфарматыкі, штучнага інтэлекту і лінгвадыдактыкі Аляксандр Васільевіч Зубаў нарадзіўся 13 снежня 1936 г. у Махачкале (Дагестан) у рабочай сям'і будаўнікоў важнага для тагачаснай савецкай краіны суднабудаўнічага завода «Двигательстрой». Пасля запуску аб'екта бацька Васіль Васільевіч застаўся на заводзе працаваць слесарам-зборшчыкам, а маці Ганна Фёдараўна – штампоўшчыцай.

У час Вялікай Айчыннай вайны разам з бацькамі жыў у Казахстане (Алма-Ата, 1942–1944 гг.). Аўтарытэт і працоўная дзейнасць бацькоў першапачаткова паўплывала на выбар будучай прафесіі сына, і Аляксандр Зубаў па заканчэнні сямі класаў школы